

**1971 - 1972 ADALET YILININ BAŞLAMASI DOLAYISIYLA
6 EYLÜL 1971 PAZARTESİ GÜNÜ YAPILAN TÖRENDE
YARGITAY BİRİNCİ BAŞKANI FERRUH ADALI'NIN
KONUŞMASI**

Sayın konuklarımız, büyük ve soylu Milletimizin faziletli Hâkimleri Sayın arkadaşlarım,

Sorunlarının bir çoğu henüz çözümlenmemiş bir Adalet yılını daha geride bırakmış, her bakımdan çeşitli ve köklü sorunları kapsayan yeni Adalet yılına girmiş bulunuyoruz. Yeni çalışma yılına girerken geçen yıl içinde sonsuzluğa göçen feragatli Hâkimlerinize, Savcılarımıza, hak ve Adalet hizmetinde yer almış meslektaşlara, Adalet görevlilerine, çok yakın bir sürede vefat eden seçkin Hâkimlerimizden Beşinci Hukuk Dairesi Üyesi ve Yüksek Hâkimler Kurulu Başkanı Şeref Altan'a, Birinci Ceza Dairesi Üyesi Celâl Varol'a Tanrıdan rahmet dilerim.

Geçen Adalet yılında yaş haddi dolayısıyla aramızdan ayrılmış olan İkinci Ceza Dairesi Başkanı Şeref Gökmen, İkinci Ceza Dairesi Üyesi Melâhat Ruacan ve Beşinci Ceza Dairesi Üyesi Selâhattin Ayanoğlu için yeni yaşantılarının esenlik ve mutluluk içinde geçmesi içten dileğimizdir. Ömürlerinin en verimli yıllarını Adalet hizmetinde harcamış bulunan bu mümtaz ve güzide Hâkimlerimize mesleğe olan hizmetlerinden dolayı Yargıtay ve şahsım adına şükranlarımı sunarım.

Adalet sorunlarını bahis konusu etmeden, fakat sonucu bakımından yine sorunlarımız içinde olan ve kuvvetler ayrılığında büyük önemi bulunan yargı yetkisi ve 7. madde yoluyla bu yetkiyi kullanan organlar üzerinde kısaca durmak istiyorum.

Gerçekten Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen (yargı yetkisi)'nin genişliği, bu yetkinin kapsadığı haklar, görev ve ödevler nazara alınırsa yargı organlarının Hukuk Devletindeki yeri daha açık belirmiş olur. Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır, mahkemeleri tarafsız Hâkimler temsil

eder. Bu itibarla Hâkimlerin yargı yetkisini kullanması, yalnız yurttaşların özgürlüklerini, haklarını ve sorumluluklarını, kısıdını ile Anayasa'da yer alan temel ve kişi hak ve ödevlerini değil, toplumun sosyal, ekonomik düzenini ve giderek Devlet düzenini dahi etkiler. Bu yönden Hâkimlere Anayasa ile tanınmış güvenceler kişi yararı için tanınmayıp toplum yararı için tanınmıştır. Geniş yetkisi ve Anayasa'nın güvencesi altında bulunan Hâkimlerin o oranda sorumlulukları, ödevleri olacağı, yetkiler ve güvencelerin sonucu ve icabıdır.

Mahkemelerden, en ziyade şikâyeti gerektiren hallerden başlıcası dâvaların uzun süre devam edegelmesi, sür'atle sonuçlandırılmaması, suçların, suçluların sür'atle meydana çıkarılıp cezalandırılmamasıdır. Bu hususlarda, sosyal ve ekonomik bünyedeki değişmeler, dâvaların çoğalması, birçok Kanun hükümlerinin mevcut toplum düzenine uygunluğunun azalması gibi haller gözönünde tutularak Hukuk ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunlarında sür'ati sağlayacak yeni ve kesin hükümlerin biran evvel getirilmesinin ve diğer Kanunlardaki gerekli değişmeler yapılmamasının, Adalet hizmetinde ekseri yerlerde geceleri de çalışmak zorunda bulunan Adliye memur ve kâtiplerinin sosyal, kültürel durumlarını yükseltmek ve meslekî bilgilerini arttırmak için lüzumlu tedbirlerin alınmamasının etkisi bulunmaktadır. Ancak yürürlükteki Kanunların usule ilişkin ve sür'ati sağlayabilecek hükümlerinden gereği gibi faydalanılmamasının, dâvaların uzamasında etken teşkil ettiğini de kabul etmek gerekmektedir. Bu cümleden olarak ceza dâvalarında hazırlık ve ilk soruşturmanın her yönü tamamlanmadan işin mahkemeye gönderilmesi, mahkemelerce usulün öngördüğü duruşma hazırlığının, iddia ve savunmaları, suç unsurlarını kapsayacak biçimde yapılmadan duruşmaya başlaması, kanunen Hâkimin hal ve takdirine bağlı iken lüzumsuz ve usule aykırı olarak bilirkişiye havale edilmesi, özellikle Hukuk dâvalarında tarafların iyiniyetle uzlaşması mümkün görülmeyen tutumları nazara alınmayarak haklarında usul hükümlerinin uygulanmaması, dâva duruşmasına hazırlıksız çıkılması, dosyaların sık, sık tetkik için başka günlere bırakılması gibi hallerin dâvaların uzamasına sebebiyet vereceği gözden uzak tutulmamalıdır.

Yıllarca süren bir dâva, hak sahibi için, mağdur ve hatta suçlu için maddî ve manevî zararlar husule getirebileceği gibi geç kazanılmış hak, yerine geç getirilmiş Adalet, değerini, huzur verici niteliğini bir oranda kaybeder ve Adaletle karşı yurttaşların güvenini sarsar. Bu yönden geniş yargı yetkisini temsil eden Hâkimlerimizin,

her nevi suç ve suçluların takipçisi olan Savcılarımızın, büyük yetkileri oranında ödev ve sorumlulukları bulunduğunu takdir ettiklerinde şüphe yoktur.

Hâkimler ve Savcılar, geniş yetki ve vicdanî sorumluluğu bulunan ve ağır yükümlülükler taşıyan görevlerini zor koşullar içinde yapmaktadırlar. Elverişsiz yerlerdeki mahkemeler, Adaletin önemi ve itibarı ile uzlaşamayacak niteliktedir. Araç ve gereçleri yönünden bir çok eksiklikleri vardır. Kitaplıklar çoğunlukla gereği gibi faydalanılacak halde değildir. Unutmamak lâzımdır ki Psikolojik bakımdan bazı maddî unsurlar manevî unsurların bir nevi desteğini ve güvenin ilk basamağını teşkil ederler. Özellikle kitaplıklar üzerinde durmak gerekir. Hâkim ve Savcılar, çağımızın bilimsel, sosyal, ekonomik, hatta teknolojik ilerlemeleri, toplum düzenine ilişkin çağdaş akımları, bunlara dair tez ve antitezleri izlemek, bilgi sahibi olmak, kültür seviyelerini daha ziyade yükseltmek mevki ve durumundadırlar. Yukarıdan beri özetlediğim hususların sağlanmasının nelere bağlı olduğunu, nelerin yapılması gerektiğini geçen yılki konuşmamda açıkladığım için tekrar etmek istemem.

Toplumda hak ve Adalet duygusu gereği veçhile inkişaf ve Kanunlara riayet geleneği teessüs etmedikçe, Anayasa doğrultusunda gereken sosyal ve ekonomik reformlar yapılmadıkça yıldan yıla dâvaların ve sorunların çoğalması yadırganmamalıdır. Aksine biraz evvel bahis konusu ettiğim sebeplere inzimamen her yıl nüfusun artması, ekonomik ve sosyal ilişkilerin fazlaşması, değişmesi, yeni Kanunların yeni hükümler getirmesi, yeni iş ve dâvaların meydana gelmesine sebep olacaktır.

Yargıtay, 1970 takvim yılı itibariyle ceza ve hukuk toplamı 183365 iş ile karşılaşmış, bunun 166903 ünü sonuçlandırmış, 1971 yılına 16462 iş devretmiştir. 1971 yılının ilk altı aylık döneminde gelen işle devir toplamı 128442 adedine ulaşmış, bunun da 111946 sı çıkarılmıştır. Çalışma saatleri gözetilmeden feragatle, olağanüstü gayreti yansıtan bu sayılar, büyük Hâkimlerin ve onların yardımcılarının yıpratıcı çalışma düzenini göstermeye kâfidir zannederim. Yargıtay'ın esas görevi bütün yurttaki Kanunların aynı anlamda ve biçimde uygulanmasını sağlamak, işi hukuki yönden incelemek olduğu halde arada üst mahkemelerin (İstinaf) olmaması dolayısıyla maddî hukuk bakımından da gerekli incelemeyi yapmak zorunluğunda kalmakta, bu yüzden temyiz incelemesi, gecikmelere, işlerin birikmesine sebep olmaktadır. Üst mahkemeler (İstinaf Mahkemeleri) kurulmadıkça Yargıtay'da daire ve Üye adedinin arttırılması

geçici bir tedbir niteliğinde bulunacaktır. Kaldı ki ileri hiç bir memlekette daire ve Üye adedi bu kadar çok yüksek bir mahkeme mevcut olduğunu tahmin etmiyorum. İstinaf Mahkemelerinin kaldırılmasına sebep olan koşullar bugün artık kalmamıştır. Gerçekten bu mahkemelerin kaldırılmasından sonra geçen uzun süre içinde bir çok değerli Hâkimler yetişmiştir. Ulaştırma imkânları çoğalmıştır. Bu itibarla bünyemize uygun ve bazı sakıncaları giderilmek suretiyle üst mahkemelerin kurulması mümkündür. Üst mahkemeler kurulduğu takdirde Yargıtay'ın iş hacmi azalmış, esas fonksiyonunu gereği veçhile yapmak imkânına kavuşmuş ve işlerin sür'atle çıkması sağlanmış olacaktır. Bu yönden bir kısım dâvalar, üst mahkemelerde sonuçlanacağı cihetle yurttaşların külfeti hafifleyecektir.

Yargıtay'a değinen konuda önemli bulunan şu hususu da belirtmek gerekir. Özellikle Hukuk Genel Kurulunda dosyalar birikmekte, incelenmek üzere uzun bir süre beklemektedir. Birikme ve gecikmeye etken olan başlıca sebep (Temyiz Teşkilâtı Hakkındaki Kanun) un Genel Kurulların toplantı yeter sayısına dair hükmüdür. Hastalık, izin ve diğer türlü sebeplerle Genel Kurula katılma oranı bazen belli yeter sayıyı bulmadığından toplantı mümkün olmamaktadır. Haftanın ancak iki gününün Hukuk Genel Kuruluna ayrılabilmiş olması itibariyle ayda bir gün dahi toplantının yapılamaması, iş durumunu olumsuz yönden etkilemektedir. Nitekim bu husus 1951-1952 Adalet yılı konuşmasında bahis konusu edilmiş, zaman zaman sonraki konuşmalarda da ele alınmıştır. Demek oluyorki bugünkü Genel Kurul teşkili tarzının sakıncaları eskiden beri mevcut ve devam etmektedir. Genel Kurul toplantılarının aksamayacak şekilde düzenlenmesi ve yürürlükteki Kanunda değişiklik yapılması acil bir ihtiyaç halini almıştır. Bu suretle aynı zamanda toplantı günlerinin çoğaltılması kabil olacaktır.

Adaletin önemli sorun ve konularından biri de şüphesiz ceza infaz yerleri, cezaevleridir. Bu konuda özet olarak diyebiliriz ki modern devlet anlayışında cezanın infazında en başta gelen amaç hükümlünün islah ve terbiyesidir. Bugün Cezaevlerinin büyük bir kısmının, ne bina, ne personel bakımından bu amacı sağlayacak yeterlik ve yetenekte bulunduğunu söyleyemeyiz. Sınırlı sayıdaki cezaevleri dışında büyük bir hükümlü kütlesi âtil bir durumda, yüksek derecede bir insan gücü kendileri ve toplum zararına heder olmaktadır. Mevcut infaz sistemi, cezaların infazı hakkındaki Kanun, infazın ilke ve amacını gerçekleştirmeye yeterli sayılamaz. Cezaevlerinde binlerce hükümlüyü, yeniden topluma yararlı bir unsur ha-

line getirecek ve kendisini dışarda sosyal ve ekonomik yönden yetiştirecek, güçlendirecek tedbirlerin alınmasında gecikilmemelidir.

Bazı gazetelerde sanıklara yükletilen suç haber seviyesini aşar biçimde verilmekte, isim ve resimleri gösterilmektedir. Kişiliği ne olursa olsun bir sanık hakkındaki hüküm kesinleşmeden dâva ve sanığa dair kanaat ızharı mümkün değildir. Bu itibarla haber, objektif ölçü ve tahlil çevresini geçmemeli ve hele insan haysiyeti ile bağdaşamayacak biçimde teşhir sayılabilecek nitelikte bulunmamalıdır.

Adalet sorun ve konularının tümünün ve ayrıntılarıyla bir adalet yılı açılışı konuşmasında ele alınmasına toplantı amacının müsait bulunmadığı takdir buyrulur.

Konu ve sorunlara son verirken özetle şu hususu belirtmekte fayda umuyorum. Bir çok Kanun hükümlerinin, Anayasa doğrultusunda ve Atatürk inkilâp ve ilkeleri çevresinde gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Kanunlarımızda, Anayasamızda öngörülen sosyal ve ekonomik düzenin icaplarına, çağımız uygarlık ve anlayışına uygun değişiklikler yapılmalı ve yeni hükümler getirilmelidir.

Diğer yönden gerek kamu hukuku, gerekse özel hukuk konularına ilişkin Kanunlar, dağınık ve sayıları yurttaşları zor duruma sokacak kadar çoktur.

Aynı konu, aynı sosyal ve ekonomik dallarla ilgili kanunlar üzerinde durularak bunların tek metin haline getirilmesi mümkün olanları tek metin olarak tedvin edilmelidir.

Özellikle; malî ve ekonomik hükümleri kapsayan, görev ve ödev yükleyen Kanun hükümleri, yurttaşların kolaylıkla anlayabileceği biçimde açık ve seçik bulunmalıdır. Yükümlülüklerin kolaylıkla yerine getirilmesi yönü de gözden uzak tutulmamalıdır.

1971-1972 Adalet yılını kapsayan konuşmada Adalet işleriyle ilgili konu ve sorunların bir kısmına özetle değinmiş bulunuyorum. Bu arada geçen Adalet yılını derin endişe ile geçirdiğimizi açıklamak isterim. Gerçekten geçen Adalet yılı, Devletimiz ve Milletimiz için büyük tehlikeler, sürekli sarsıntılar doğuran huzursuzluk içinde geçmiştir. (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası) nın 2. maddesi, Türkiye Cumhuriyetini (bir hukuk devleti) olarak nitelemiştir. Geçen yıllardan birinde ifade ettiğim gibi bu bakımdan, sorunların, konuların, hukuk yoluyla, hukuk düzeni içinde çözümlenmesi, Anaya-

sa hükümlerine hukuk kurallarına bağlılık gösterilmesi, riayet olunması Anayasanın öngördüğü bir ilkedir. Üzüntü ile söylemek gerekirken bazı çevrelerce bu hususlar nazara alınmamış, Anayasa hükümlerinde, amaç ve ilkesine aykırı biçimde yorumlar yapılmış, kuvvetler ayrılığını belirten kuruluşlar arasında denge sağlanamamış, özerkliğin anlam ve sınırında birbirine zıt görüşler mücadelesi devam etmiştir. Bazı kurum ve kuruluşlarca ve bir kısım yurttaşlarca özgürlük anlamı ile içtimai disiplin anlam ve lüzumu birbirine karıştırılmış, her hak ve özgürlüğün karşısında bir takım görev ve ödevlerimizin de mevcut olduğu ve Devletin bütünlüğü ve Millet'in bölünmezliği ve genel sorumluluk duygusu ile sınırlı olacağı gerçeği bir çok hallerde gözönünde tutulmamış ve kamu efkârı üzerinde etkili organlardan bir kısmı bu hal ve olayları eleştirmeye tabi tutarak uyarıcı görevini gereği gibi yerine getirememiştir. Belirtilmesi gereken husus da bütün bu davranışların çoğunda Anayasa hükümleri dayanak olarak gösterilmiştir.

Anayasada öngörülen reformların gecikmesi yüzünden Anayasa hükümleri, Anayasanın 3. maddesinde yer alan (Türkiye Devleti, Ülkesi ve Milleti ile bir bütündür) esas ilke ve hükmünü ortadan kaldıracak ve Devleti tehlikeye düşürecek suretteki yorumlara, eylemlere dayanak yapılamaz. Esasen Türkiye Cumhuriyetinin bir Hukuk Devleti olarak nitelenmiş olması, sorun ve konuların Hukuk Devleti düzeni içinde çözümlenmesini gerektirir. Anayasamızda öngörülen ilkeler çağdaş uygarlığın vazgeçilmez ilkeleridir. Bunların tümü ile gerçekleşmesinde ve varlığımızın ödevli ve görevli bulunduğumuzu ve dünyada bağımsız yegâne Türk Devleti olduğumuzu unutmamalıyız.

Konuşmama son verirken bu toplantıya şeref veren ve beni dinlemek sabır ve lütfunu gösteren Sayın Cumhurbaşkanı, Sayın Başbakan ve Sayın konuklarımıza, Sayın Hâkim ve Savcı Arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım. Ulvî Adalet hizmetinin görevlilerine yeni Adalet yılında başarılar dilerim .